

namirena dugovanja

Dorde Kuburić: VRHOVNA TAČKA Jasna Manjulov: RAZLICITE PESME
Milijana Vukadinović: ŽIVE ŽIVOTINJE Dobrila Vučićević: PONEDELJAK,
UTORAK, SREDA, ILI BOLEST BROJANJA MATICA SRPSKA —
edicija prva knjiga Novi Sad 1988. godina

saša radonjić

Konačno su se pojavile knjige iz novog koja Matičine edicije »Prva knjiga«. Napomenimo odmah da su ovo prvi produkti djelatnosti novog (obnovljenog) uredništva, koje pored promjene likovne opreme knjiga nudi, bar u ovom izdanju, i jedan očigledan tekstualni kvalitet. Za razliku od niza prethodnih godina, kada su odabrani prvenci, u vrijednosnom smislu, do te mjere bili disparatni da se opravdano postavljalo pitanje temeljnog sluha »žirija«, ove godine nema knjige koja bi po osnovnom impulu bila izrazito inferiorna u odnosu na ostale.

VRHOVNA TAČKA

Od tri pjesnička i jednog prozogn imena, promoviranih u prošlogodišnjem kolu »Prve knjige« najpoznatije nam odzvanja ime Đorda Kuburića. Prisutan, kako pjesničkim tako kritičkim tekstovima na stranicama književne periodike gotovo čitave tekuće decenije, Kuburić je neobjašnjivim sticajem okolnosti najrazličitijih vrsta ostajao bez promocije i inauguracije na književnoj sceni putem samostalne knjige.

I po starosnoj dobi i po pjesničkom senzibilitetu odnosno poetičkim opredeljenjima ovaj autor je pripadnik generacije takozvanih »Jezičkih eksperimentatora«, »semantizatora konstrukcije« itd. Dakle, nečega što je već izvjestan period dobro znano, kušano i rekao bih iživjeljeno. Shodno ovoj činjenici dalo bi se zaključiti da je knjiga VRHOVNA TAČKA svojevrstan prazan hod u savremenoj pjesničkoj produkciji t.j. da po svom osnovnom ustrojstvu pripada bliskoj prošlosti ali ipak prošlosti. No, na sreću vjerujem zadovoljstvo budućih čitalaca ove knjige, Kuburićev prvenac ima onaj preko potreban višak pjesničke energije koji se izliva iz poetičkih okvira i neovisno o njima pruža »zadovoljstvo u tekstu«. Dakle, sa jedne strane — u poetičkom smislu — ova knjiga jeste »soba, brižljivo zatvorena i mračna kao unutrašnjost violine« (pesma Dim/I) ali oplemenjena (osvjetljena) pozitivnim vibracijama zahvalne rokorenkol kulture ona je istodobno razbremenjena i učinjena prohodnom. Ovim postupkom, autor je rekao bih, pronašao neku zlatnu sredinu između smišljenog otežavanja percepcije i brige za čitaoca, makar on bio i onaj »prokleti prošćeni čitalac«. U tom smislu, Kuburić je načinio korak dalje u odnosu na svoje poetičke prethodnike i srodrnike. Moja osnova primjedba ovoj knjizi ticala bi se katkad pretenciozne i nepotrebne citatnosti. No valja reći da u krugu tri pjesničke knjige prošlogodišnjeg kola Kuburićev prvenac zavrđuje ponajviše pažnje.

RAZLICITE PESME

Knjiga RAZLICITE PESME Jasne Manjulov sklopljena je do doista različitih, u mnogo smislova različitih tekstova. Od stranice do stranice nizaju se stihovani zapisi bitno različitih dužina, motivskih opredeljenja, unutarnje organizacije; pjesme su i strofično i stihinski ustrojene a čitava knjiga nepretenciozno bez razgraničenih ciklusa ili cjelina druge vrste. U smislu toga, inače konvencionalan naslov RAZLICITE PESME pokazuje se kao potpuno umjesan i cijelishodan. No, dakako postoji i nešto što u međusobnim korelacijama ovih pjesama nije različito; a to je, prije svega ujednačen i zavidan vrijednosni nivo. Što je uzevši u obzir sve apostrofirane posebnosti pojedinačnih ostvarenja, (mnoštvo rukarskih itd) poseban kvalitet ove knjige. Pjesnikinja se podjednako elegantno snalazi na nesigurnom tlu pastoralnih minijatura kao i u prostorima dubioznih govo metafizičkih spekulacija odjenutih u ruhu svakodnevice sveprisutnog »lirskog ja«. Tako-

de, kao zajedničku osobenost svih pjesama konstatujemo izražen narativni ton koji Jasna Manjulov zadržava i u svojim najličnijim izdanjima.

Nadam se da će prva knjiga ove poetese, inače dobro nam znane kao vokala rokenrol benda BOJE, naći izravan put do šire čitalačke publice. Ona to svakako zavrđuje.

ŽIVE ŽIVOTINJE

Iskonska potreba stvaralaca za autentičnim izrazom, u pjesništvu zadnjih decenija je svoje ishodište imala mahom u polju novih formalno tehničkih rješenja. Poetsko tijelo se oblikovalo na najrazličitije načine, razgradivalo, konstruisalo, crtalo itd. U knjizi ŽIVE ŽIVOTINJE Milijane Vukadinović pročitavamo takode jedan golem napor usmjeren ka stvaranju, bar za trenutačne prilike autentičnog iskaza. No pjesnikinja, očigledno svjesna prezasićenosti čitalačkih krugova različitim jezičkim i drugim vratolomljima svoj napor temelji na drugaćim postulatima. Neobičnom interpolacijom različitih, međusobno nesrodnih motivskih jedinica u suženim prostorima od svega nekoliko stihova Vukadinovića nude poetski tekst nenaslutljivih obrta i krajnjih rezultata. (na pr. Solarni mehanizam prizeljkuje pravu/buru. Poenta, stega./1. Masa Kineza okupirana je svojim/ štapićima. /2. Pesniku štapić nije izazov.) Valjda je upravo taj trend nepredvidljivosti stihova koji slijede ono što ponajviše čitaoca inhibira u knjizi ŽIVE ŽIVOTINJE. Za jednu paušalnu kvalifikaciju ovakvog postupka iskoristimo termine same autorke: primereno opredeljenje. Iz istoimenog ciklusa apostrofirao bih pjesmu »Žuti petak« kao reprezentativnu.

A da tradicija uspjelih erotskih stihovanih zapisa, zadnjih godina postaje gotovo isključiva svojina poetesa (dakle ne pjesnika) potvrđuju nam naredni ciklus ove knjige, ciklus »Pusti čelo«. U »toploj raznolikosti« kako pjesnikinja kaže, a ja bih dodao vrućoj raznolikosti ovih sedam pjesama nalaze se i ponajbolji stihovi knjige. Izbjegavajući zamke vulgarnog ali i isključivo jednoznačnog Vukadinovića kreira doživljaj erotskog kao ezoterijskog, animalnog i napokon metafizičkog.

Iz poslednjeg ciklusa »Utvorenno nebo« svojim kvalitetima izdvaja se pjesma »Neka žive životinje«.

U jednoj, iz svega rečenog izvedenoj procjeni ove knjige, može se reći da se M. Vukadinović izdigla iznad, za pjesničke prvence ubičajnih standarda, što vrijedi i za dvije prethodno opisane sveske prošlogodišnjeg kola Matičine edicije »Prva knjiga«.

PONEDELJAK, UTORAK, SREDA, ILI BOLEST BROJANJA

Ako smo negdje na početku ovog teksta konstatovali da je ime Đorda Kuburića u spisateljskim krugovima dobro znano već duži period, sada nam valja napomenuti da je ime autora jedine knjige proze iz prošlogodišnjeg kola edicije »Prva knjiga«, ime Dobrila Vučićević do sada bilo za većinu konzumatora savremene književnosti gotovo potpuno nepoznato. Što, dakako, ni za pisca ni za knjigu nije hendikep, a u određenim, rekao bih upravo ovim okolnostima ta činjenica predstavlja i izvjesnu prednost. Jer Dobrila Vučićević nam je ponudila vanredno konzistentno djelo, ispisano u maniru, zrelog, formiranog autora koji zna šta hoće i zna kako hoće. I time je naše iznenadeve veće. Knjiga PONEDELJAK, UTORAK, SREDA, ILI BOLEST BROJANJA za kompozicioni ključ ima upravo Božijih sedam dana, i lo-

tekst ovde je jasan. Autorovi zapisi i misli poseduju nezavisnost u odnosu na zadatu formu. Njihov pokretač nije sadržaj ili forma, već ličnost onog koji piše. Tekst knjige je fragmentiran u 49 zapisa, koji su po mnogo čemu neuđednačeni. To je konglomerat misli, sentimenata, susreta i dosetki, uokviren poetskim slikama i gnomima koje se bave problemima bivstva i problemima reči i jezika, kao jedne od njegovih funkcija. Istovremeno, on je lagan i mek, kao donesen sa granice bajke i sna, prepun lamenta, i čini se putopisom vrludanja između opisa reči i stvari, modela duša i prostora, gde se uvek iznova, i sa najrazličitijih strana, i duša i stvari, sustižu reči. U svojoj očiglednosti, pred nama se prepišu tri ravnstvarnosti — jezika, fizičke realnosti i svesti. Njihovi dodiri čine tkivo ove meditativne proze. Okvir tema kojima se bave ovi zapisi, grupisani (od strane ovog čitaoca) u 3 celine, je sledeći: a) zapisi u kojima se razmatra odnos subjekta pisanja spram reči, pisanja i dela, takođe i ogledala i sna; b) lični sentimenti i prisjećanje (vojske, reke, mora, pećina, gradova, istorija mora i ljudi, bogova i životinja); c) problemi radanja i smrti, misla i besmisla, još jednom provučeni kroz milje pod a); Otpriklje ovakvim redosledom su i raspoređeni u knjizi. Citalac ne samo da uočava da svi fragmenti nisu iste umetničke snage, već se ponegne (uglavnom, odeljak b) i dvojmu da li da patetiku kojom Mitrović boji rečenice smatra lepim ili sladunjivim. S druge strane, u delovima pod a) i delimično pod c) prisutne su već poznate vrednosti Mitrovićevog prozogn pisma, nadopunjene novim kvalitetom — sentencioznošću. Mitrović stiže do najzanimljivijih zaključaka krećući se sa dve strane — od opštih odnosa reči i od svog odnosa prema rečima i pisanju (»Reči su tude i mi ih samo zajmimo... ali reči nisu sposobne da dočaraju sve nijanse onje neponovljive raskoši koju okolina uvek nudi... u svetu koji se ne može uloviti i zadržati avetijskim mrežama reči... svet je jadno, nepravedno zatvoren u naš prekratak život...«). Premda ovakva proza po sebi ima potrebu, ne da nudi, već da razobličava iluzije, ipak joj se jedna iluzija potkrala — vera u mogućnost i ulogu piscu, što se implicite oseća iz teksta.

Jedan od bitnih kvaliteta ove knjige jeste njenja sposobnost da lako, bez predigre, uvede čitaoca u ona duhovno potentna stanja na kojima se spoznaju granice svih vrsta i čula, granice na kojima se u svom uobičajenom životnom prodom u tvar susrećemo. Pod nama su misli koje stoje iza svakog čitanja. I pisanja. I naravno, sa svih strana ovakvo pismo biva opkoljeno na granicama konačnosti, kako onog koji piše, aко i onog koji čita. Teško je ne primetiti veštinsku kojom svakodnevno biva oslikano sopstvenom egzistencijalnom težinom. Onaj koji piše sažima nemogućnost beskonačnog i bol konačnog. Mitrović svoju prozu još uvek zadržava na granicama saznanja. I, ako je ranije, u tom smislu, bivalo podcrtavano ono nadiskustveno, u novoj knjizi je svakako reč o iskustvenom saznanju. Sa komunikacijom preko iracionalnih kategorija (u tekstu i u čitaocu), on prelazi na ono racionalno. Iz oniričnih stanja infantilnog, on oslonac teksta premešta u realna stanja zrelog. Očigledno je da je dečak iz ranijih Mitrovićevih proza odrastao, i dok vizira svet kao odrastao, snagom intelekta, tekst ostvaruje svoju intenciju. Međutim, u pojedinim fragmentima (sentimentima on naglo gubi na snaži, jer odrasli pokušava ponovo biti dečakom, ali na način koji ide ispod standarda postavljenih ranijim (pa delimično i u ovim tekstovima). Ti standardi su skriveni u teskobi pažljivo naranizanih reči, nadgradivanih i glaćanih rečenica, u tekstu koji nedvojbeno daje do znanja da želi biti fotografijom onog čega nema. Gde se, jednostavno, duše pretiču u stvari. Pri čemu su, i jedne i druge (dakako, različitim načinima) omedene rečima. Obične, najsvakodnevnejne slike su razastretki tkivom prozogn teksta i govore sopstvenom nagočušu nastavila. Jer, konačnost je suštinska odrednica (ovih) misli. Samo knjiga pokušava predčiti deo onoga što zaprema prostor iza magije pisanja. A autor se, katkad, skoro učini objektom — on šalje razglednice iz brojnih i šarolikih predela misli. Rezimirajući, u ukupnom dosadašnjem Mitrovićevom opusu, ova knjiga se čini predahom, uspešim manje ili više.

giku njihovog slijeda u kontekstu jednog, neosobenog življenja. Prividno, dakle, riječ je o dnevničkim zapisima, no suštinski postulati ove proze su mnogo veći. Zagonetka bitisanja, odgonetana je u mikro strukturi jedne sedmodnevice. U osnovi pripovjedačkog postupka je imperativ brojanja ili bolest brojanja kao velika metafora kojom smo svi smrtno zaraženi.

Knjiga PONEDELJAK, UTORAK, SREDA, ILI BOLEST BROJANJA sasvim sigurno više obogaćuje corpus mlade srpske proze od nekoliko prethodnih proznih knjiga objelodanjenih u okviru ove edicije.

reagovanja

religije prošlosti drugi put

aleksandar bošković

Autoru knjige (pa još prve u životu) mora biti dragod kad pročita tako ozbiljan i kritičan prikaz njegovog dela, kakav je onaj Vladimira Momčilovića (»Religije prošlosti«, POLJA br. 359. novembar 1988, str. 548–549). Međutim, u ovom prikazu knjige Majanska religija ima i netačnosti i nepreciznosti, koje mi se (kao autor) olako stavljaju »na dušu«.

Radi potpunijeg informisanja, pozabaviju se samo »sitnjim i krupnjim nedostacima, greškama i nepreciznostima«, jer opštije primedbe (slagao se ja sa njima ili ne) predstavljaju isključivo pravo autora prikaza, i kao takve mogu da mi budu od koristi. (Mada ču, moram priznati, naslov vrlo rado promeniti u »Život i verovanja pretkolumbovskih naroda Mezoamerike« ako autor prikaza zna nekoga ko će je pod tim naslovom objaviti.)

Smisao prve ovakve primedbe (odnosi se na str. 10 knjige) ne razumem, jer mada je Venera imala najveću važnost u astronomskim osmatranjima, u delu u kome pišem o kalendaru i astronomiji jasno stoji: »Maje su posebno pratili kretanje nebeskih tela, pre svega Sunca i Venere, ali i Marsa, Jupitera, Saturna i nekih sazvezđa (...)« (str. 72). I sâm Dejvid Keli (koji se u prikazu navodi kao jedan od dva najveća poznavaca majanskog kalendara) tvrdi da je majanski kalendar pre svega po pažnji koja se poklanja kretanju Venere nalik na drevni kineski (nisam stručno ospozobljen da se bavim poređenjima kineskog i sumerskog – uostalom, u knjizi je jasno o čemu govorim). Što se tiče gradova – država, prihvatom stav profesora Adamsa, kao jedan od poslednjih (1984.) originalnih doprinosa u ovoj oblasti istraživanja – a izgleda da je ovo samo jedno od mesta gde se između mene i Vladimira Momčilovića (u daljem tekstu: VM)* nesporazumi zasnivaju na korišćenju različitih izvora. Tačno je da na strani 11 ne navodim da je *tonalpoualj* naziv svete godine od 260 dana kod Asteka – ali nigde ne stoji da su je Maje tako zvali. Staviše, ne zna se koji su oni izraz koristili – i nije fer da VM navodi *netačan* naziv *colkin*. Ovaj naziv je izmislio tridesetih godina Vilijem Gejts kao

Rezimirajmo kratko!

Nova postava žirija Matičine edicije »Prva knjiga« je u svojim prvim potezima, između ostalog, bila u situaciji da namiri neka, najblaže rečeno dugovanja starog uredništva. Konačni rezultati takvog postupka su više nego zadovoljavajući i samim tim ohrabrujući. Ova kvalifikacija se odnosi i na knjige UŽAS I LEPOTA SMEHA Zorana Subotićkog, odnosno POZORIŠTE IRACIONALNOG Duška Babića koje će biti posebno tretirane na stranicama ovog časopisa. Učinili se u narednom periodu nešto više na planu plasmana, propagande knjiga i tretmana autora uopšte edicija će bitno dobiti i na ugledu i na kvalitetu.

Ne razumem primedbu da se suviše često povodim za istraživanjima Koua i Leon-Partije. (S obzirom na renome ovih stručnjaka, ovačko kako je iznesena mogu je shvatiti i kao kompliment – nema veze sa ovim, ali moram da pomenem da je baš Kou nedavno kritikoval neke moje stavove koji previše »odudaraju od »njegove linije.« Nije istina da Majama pripisujem ono što je utvrđeno za Asteke – posebno mi je neshvatljiva primedba o Kecalkoatl, koji je *totečki* bog kasnije preuzet od Majja i Asteka (kao Kukulkan – dakle, majansko ime – se pominje na str. 73 knjige). Naravno da će Kecalkoatl nazivati Kecalkoatlon – kako bih ga inače zvao? To što su neki istraživači pre više decenija u predstavama boga nazivanog »Principal Bird Lord« ili *Harpy Eagle God* videli Kecalkoatla – i što su nova ikonografska istraživanja vrlo jasno demantovala – nije moj problem.

Isključivo je pravo autora da vrši izbor radova i autora koje će pomenuti i onih koje će koristiti u svom radu, i ne vidim u čemu je tu problem. Što se tiče »problematičnog« navedenja mojih radova »u pripremi koji će biti objavljeni tek 1989. godine (!)«, smatram svojim elementarnim pravom da navedem i tekstove čije sam delove koristio u knjizi (dakle, u izvesnoj meri, prepisujući sam od sebe) – a koji će se zbog tempa izlaženja publikacija koje ih objavljaju pojaviti posle izlaska knjige. Nepoznavanje ruskog jezika mi zaista predstavlja prepreku kada je reč o sovjetskim majanistima, ali opet VM ne uzima u obzir činjenicu da je Knorozov korišćen sa tekstom relevantnim za temu knjige – majanskim panteonom – kao i to da su njihovi radovi (uz sru dožno poštovanje prema Knorozovu i Guljajevu) ponekad precenjeni. U eventualnom drugom izdanju moje knjige svakako bih razmotrio još jedan rad Gujlajeva, za koji nisam znao pre godinu dana.

Iz teksta knjige sasvim je jasno da na strani 29 ne govorim (pozivajući se na Koua kao autoritet) o nepostojanju sveštenika u Mezoamerici, već samo o njihovom nepostojanju u »klasičnom« periodu, što ovu primedbu čini sasvim deplasiranom. Bio sam toliko oprezan da navedem da »oko 1328. na istorijsku pozornicu stupaju Mešika Asteci«, čime nisu isključeni ni Klavilero (1325) ni Saagun (1323) – uzgred, ovaj poslednji se smatra *osnovnim* kulturno-istorijskim izvorom za proučavanje Asteka. Prilikom se pozivam na autoritet Najdžela Dejvisa, čije podatke danas prihvata velika većina meksičkih i sve više evropskih i američkih istraživača. Ma koliko legende pomera dolazak Asteka u prošlost, ne mislim da su ovakva pomeranja relevantna u onoj meri u kojoj im VM pridaže značaj.

Za mene je potpuno nov podatak o početnom danu majanskog kalendara. Ponovo, smatram da se podatak koji navodim može proveriti u knjigama u Univerzitetskoj biblioteci (ne samo Kou, već i Hammond, Schele i Miller, Edmonson, Culbert, Morley, da ne pominjem druge).

Na strani 109 naveden je izvor za prevod reči *maseualji* koja se nalazi na str. 110, i do danas niko nije osporio da je ovo doslovno (dakle, ne prenosno) značenje.

Prihvatom primedbu da su »Reference i Bibliografija« preobimni, međutim, razlog za ovo je pre svega to što odbijam da po dobrom starom jugoslovenskom običaju »kradem« tuđe reči (misli, rečenice, itd.). Osim direktnih (prepostavljaju da VM na njih misli kad govoriti o korišćenoj literaturi) tako postoje i *indirektnye reference*: ako se neko ubuduce bude ba-

gaudeamus

NARUDŽBENICA

Ovim neopozivo naručujem primerak godišnje preplate na studentski list "GAUDEAMUS". Godišnja preplata na GAUDEAMUS je 10.000 dinara.
Po uplati na žiro-račun 65700-678-30778 (sa naznakom za "GAUDEAMUS") uplatnicu (peti primerak) zajedno sa ovom naručbenicom poslati na adresu LIST STUDENATA NOVOSADSKOG UNIVERZITETA "GAUDEAMUS", Velika Vlahovića 3 (IV sprat) 21000 Novi Sad
Ime i prezime _____

Adresa _____